

Dnr 94:1598
94:1599
94:1600
97:2218

**Ämnesprov i svenska, engelska och
matematik för skolår 5
vårterminen 1999**

En redovisning av enkäter
och elevresultat

Enheten för prov
och fristående skolor

Förord

Enligt grundskoleförordningen (7 kap. 10 §) "*kan ämnesprov i svenska, engelska och matematik användas i slutet av årskurs 5 för att bedöma elevernas kunskapsutveckling*".

Proven skall ses som en konkretisering av läroplanens kunskapssyn och av kursplanernas ämnessyn. I proven ges exempel på hur elevernas arbeten kan bedömas. Exempelen vilar på kursplanernas *strävansmål* och *mål att uppnå i slutet av det femte skolåret* samt vad som står under avsnitten *Bedömningens inriktning* i Grundskolan, Kursplaner Betygskriterier¹. Förutom en avstämning mot mål har proven en diagnostisk funktion.

Redovisningen inleds med en översikt över samtliga prov och därefter redovisas ämnesvis elevers och lärares synpunkter på provet samt några elevresultat.

För ämnesproven skolår 5 gäller ingen generell sekretess efter maj månad det år de används första gången. Det kan ändå vara bra att tillämpa en viss restriktivitet, åtminstone vad gäller de senast utkomna proven. På så sätt kan skolan bygga upp en egen provsamling och ha tillgång till ytterligare material när så behövs.

Tills annat beslut är fattat gäller Riksarkivets allmänna råd för bevarande och gallring av nationella prov (RA-FS 1997:2) även ämnesproven för skolår 5. Det innebär att sammanställningar av provresultat, elevlösningar och ett exemplar av proven bör bevaras i minst fem år. Riksarkivet arbetar med en översyn av råden för bevarande och gallring gällande samtliga av skolans handlingar, dvs. de som idag regleras genom RA-FS 1994:8. För ytterligare information om arkivering hänvisas till kommunens arkivansvarige.

Skolverket november 1999

Bengt Fredén
Undervisningsråd

¹ Skolverket (1996). Grundskolan, Kursplaner Betygskriterier.

Reaktioner och resultat

En summering av ämnesproven i svenska, engelska och matematikvårterminen 1999

Ämnesproven i svenska, engelska och matematik för skolår 5 har nu erbjudits skolorna i fyra år, 1996 – 1999, och många lärare har hunnit bli förtrogna med dem. Proven är avsedda att vara en avstämning mot målen för skolåret, men de har också en viktig diagnostisk funktion. Vägledande för konstruktionen av proven är den kunskaps- och ämnessyn som kommer till uttryck i Lpo94 och tillhörande kursplaner.

Även i år ombads lärarna lämna synpunkter på proven genom att besvara enkäter. Ungefär 2 000 enkäter och ca 600 elevarbeten har skickats in till provinstitutionerna. Inskicket har begränsats till arbeten skrivna av elever födda vissa datum under fyra av årets månader. Såväl lärarreaktioner som elevarbeten är naturligtvis oerhört viktiga material: de behövs bl.a. för att Skolverket och provinstitutionerna ska kunna ge återkoppling till skolorna, för att utveckla proven och för forskning. Men proven är inte obligatoriska och därför är det vanskligt att dra några för hela landet giltiga slutsatser av "hur det gick" i provet, dvs. vi kan inte säkert veta hur representativt inskicket är.

En hel del vet vi dock. Mellan 80 och 85 %, beroende på ämne, av de lärare som svarat har använt proven med alla elever i klassen. Ungefär var tionde lärare har använt proven för en del av eleverna i klassen. I lärarenkäten till provet i engelska anger 65 % att beslutet att genomföra ämnesprovet har fattats kommunalt. Andra har fattat ett gemensamt beslut på skolan i samråd med arbetsenheten/arbetslaget och rektor. I en del fall har rektor eller läraren själv beslutat att provet ska genomföras.

För tredje året har en del av vårens provmaterial för alla tre ämnena samlats i ett enda texthäfte, i år med rubriken *Resor och äventyr*. Samma textmaterial har på så sätt kunnat användas i mer än ett ämne. För att ytterligare underlätta för lärarna har i år dispositionen i provpärmen förbättrats: information som är gemensam för alla tre ämnena presenteras i ett sammanhang.

Kunskapsprofilerna har använts av ungefär 80 % av lärarna. Flera lärare uppskattade att de olika ämnernas kunskapsprofiler utseendemässigt stämde bättre överens i årets prov än vad som varit fallet tidigare. Några insåg att de olika ämnena ger skilda förutsättningar, men menade ändå att överensstämmelsen kunde vara bättre. Profilerna har bedömts som ett bra underlag för utvecklingssamtal och vid planering av åtgärdsprogram. De ger också god information om klassen byter lärare. En fråga om att genomföra proven redan under höstterminen i skolår 5 dyker upp då och då i enkätsvaren. Att tidigarelägga proven är dock inte aktuellt för närvarande, men proven distribueras så tidigt som möjligt på vårterminen (vecka 2 – 3) för att underlätta planeringen och integreringen av proven i den ordinarie undervisningen.

Kommentarerna till provarbetet i stort visar hur viktigt det är att proven inte endast blir den enskilde lärarens angelägenhet utan hela skolans. I de skolor där skolledningen tar initiativ till information och diskussion kring proven, och där alla lärare är inställda på att det ibland kan behövas vissa omdispositioner i schema/undervisning på grund av att femmorna arbetar med ämnesproven (t.ex. gruppuppgifterna) – där tycks utbytet bli störst.

De synpunkter på proven 1999 som presenterats här gäller ämnesproven gemensamt. I nästa avsnitt följer sammanfattningar av lärarreaktioner och elevresultat för varje ämne.

Svenska

Provet i svenska prövar elevens språkliga förmåga på olika sätt. Det är viktigt att varje elev ska komma till sin rätt och därför behöver uppgifterna vara så varierande som möjligt. Provuppgifterna för våren 1999 är samlade under temat *Resor och äventyr* och innehåller för svenskans del följande delprov.

1. Litterär text för hörförståelse, individuellt arbete med bilder och bildtext, gruppdiskussion och ställningstagande
2. Tidningsartikel för läsförståelse, individuellt arbete med uppgifter kring texten
3. Litterär text, läsning, samtal och kortskrivande, individuellt arbete med uppgifter kring texten
4. Skrivuppgift med utgångspunkt i en bild, samtal kring bilden för inspiration, eget kreativt skrivande
5. Mina tankar om att tala, läsa och skriva i skolan: elevens självbedömning

Nytt för året är en längre litterär text i delprov 1 som eleverna endast skulle lyssna till och därefter bearbeta med hjälp av bilder som skulle placeras i rätt ordning. Elevernas uppgift har också varit att skriva bildtext och göra egna reflektioner kring en tänkt fortsättning. Det är intressant och viktigt att jämföra hur eleverna lyckas på den uppgiften jämfört med läsförståelseuppgifter till text som de själva läser. Bland de inskickade lösningarna finns många exempel på att elever visar mycket god förståelse för händelseförloppet i berättelsen, placerar bilderna i rätt ordning och skriver fina bildtexter. Men samma elev som klarat dessa uppgifter utmärkt kan ibland avslöja svag läsförståelse, t.ex. i delprov 2 och 3. I sådana fall är möjligen själva avläsningsförmågan bristfällig; läsförmågan är inte automatiserad.

Lärarenkäten – allmänt om nyttan, bedömningen och elevernas självskattning

Vad har då lärarna rent allmänt ansett om provet? De flesta har utnyttjat möjligheterna att ge kommentarer till frågan om ämnesprovet som helhet. Av dessa framhåller två tredjedelar att provet som helhet fungerat bra och att uppgifterna varit varierande och lagom omfattande. Många menar att provet verkligen konkretiserar kursplan och läroplan och tydliggör sådant som kan vara svårt att upptäcka till vardags. Några menar att provet utvecklas i positiv riktning från år till år. Men kritiska röster saknas inte – provet tar mycket tid, uppgifterna är ibland svårbedömda och provet alltför krävande för elever med annat modersmål än svenska. De innebär för mycket arbete i förhållande till den nya information om elevernas förmåga som proven ger, menar några, och vårterminen blir alltför provtät.

På andra frågor är kommentarerna färre och flertalet har stannat vid att besvara kryssfrågorna där alternativen är givna. En sådan fråga gäller vilken hjälp lärarna haft av provet för bedömningen av elevernas kunskaper i svenska. Alternativen *stor hjälp* och *viss hjälp* samlade över 90 % av svaren. Stor hjälp har en tredjedel haft, och flera av dem som kommenterat frågan berättar att de är nya som lärare eller att de inte har så många kolleger att diskutera med och att provet därför varit ett viktigt stöd. ”Proven var ju en del av undervisningen!” skriver någon och även av andra kommentarer framgår det att det varit både möjligt och positivt att integrera provet i det ordinarie arbetet. Tanken är ju också att provet inte ska läggas till allt annat utan ingå som en naturlig del i skolarbetet. En lärare kommenterar särskilt utfallet för en elev med läs- och skrivsvårigheter, som fått tillfälle att bearbeta provet efteråt vid datorn. I det fallet hade det fortsatta arbetet med uppgifterna, med datorn som hjälpmedel, bidragit till att läraren blivit tydligt medveten om elevens starka och svaga sidor.

På frågan om anvisningarna givit tillräckligt underlag för bedömning svarar 72 % av lärarna *ja, absolut* och *ja, i stort sett* medan *ja, i viss mån* fick 22 % av svaren och 5 % svarade *nej, knappast* eller *absolut inte*. Detta innebär ett mer positivt svar än året innan och vi tolkar det som att bedömningsanvisningarna har blivit tydligare. Provet bekräftar naturligtvis ofta lärarens egen uppfattning om elevernas förmåga. Det är intressant att få veta hur detta uppfattas: är provet onödigt därför att man som lärare redan vet det mesta om elevernas språkliga förmåga, eller är det bra att få bekräftelse? Cirka 80 % anger bekräftelsen som ett *bra stöd*. På frågan i vilken utsträckning lärarna tycker sig ha fått ny insikt om sina elevers språkliga förmåga svarar drygt hälften att detta gäller *några elever* i klassen.

Delprov 5, elevernas självskattning, har haft samma utformning i tre år. Det har tagits emot väl av både lärare och elever. Lärarna har uppfattat att eleverna tagit uppgiften på allvar och noga tänkt efter innan de svarat. Elevernas egna åsikter, och därmed deras känsla av ansvar, lyfts fram och ses som betydelsefulla. Flera lärare framhåller att de fått veta en hel del, t.ex. om elevernas läsvanor, som de inte tidigare uppmärksammat. Självskattningen har också använts vid utvecklingssamtalen. I många skolor arbetar man regelbundet med olika slag av självskattningar och detta anges vanligen som förklaring i de fall den delen av provet inte använts. För många har alltså just det delprovet verkat överflödigt.

Synpunkterna som kommer via enkäterna ger naturligtvis tankeställare till oss som arbetar med att konstruera proven. Att göra anvisningarna för bedömning tydliga och visa skillnader i kvalitet mellan olika elevlösningar arbetar vi ständigt vidare med. Det verkar också vara angeläget att diskutera syftet med olika slags uppgifter men ändå hålla ner omfånget på bedömningsunderlaget.

Vad tyckte lärarna om uppgifterna – och hur lyckades eleverna?

Delprov 1, med den litterära texten *Dannys ägg* inläst på band, engagerade eleverna, svarar nästan alla och nästan lika många svarar att det gick bra att genomföra uppgiften med att ordna bilderna och skriva bildtext till. Några framhåller dock att de tecknade bilderna kunde ha varit tydligare. Den efterföljande diskussionen, som skulle handla om de inblandade personernas moraliska rätt till det omtvistade ägget, tycker 45 % gick *bra*, lika många *ganska bra* och resterande 10 % *ganska dåligt* eller *dåligt*. Kommentarer till svaren är intressanta: en del framhåller att eleverna var alltför överens och därför blev diskussionen kort och måttligt intressant, medan andra säger att vissa elever tog ställning mot majoriteten vilket gjorde diskussionen mindre bra – samma argument som andra framhåller som något positivt: ”de fick fart på diskussionen”! Många lärare säger att det varit svårt att hinna lyssna till diskussionerna

och att det är särskilt svårt som ensam lärare att hinna ta del av muntliga gruppuppgifter.

Såväl *delprov 2*, med en artikel ur Kamratposten om klättring som underlag, som *delprov 3* med en längre litterär text om en gammal man och en flicka, deras vänskap och gemensamma intresse för djur, har uppfattats som bra provuppgifter av 70 respektive 83 %. Också i tidigare prov verkar det som om tidningsartiklar uppskattas mindre än litterära texter, möjligen på grund av att flera uppgifter till dessa inriktas mot elevens eget ställningstagande. Detta i sin tur gör att bedömningen blir svår. ”Allting kan ju vara rätt!” kommenterar någon och det är ju just så det kan vara. Här gäller det för läraren *inte att rätta utan att bedöma svaret*: förmår eleven att uttrycka sig tydligt och begripligt, kan hon ge tre argument och inte tre varianter av samma argument, visar hon genom att ge endast två argument att hon i alla fall har förstått uppgiften och klarat en del av den osv.

Att förstå en berättelse betyder att tolka den och att utnyttja sin egen erfarenhet för att dra rimliga slutsatser. Olika tolkningar behöver inte betyda att någon är ”fel” – de kan alla vara ”rätt”. Men oftast varierar djupet i tolkningen, och det är viktig information för läraren att se hur väl och på vilken nivå eleven förstår. Innan eleverna gav sig i kast med berättelsen om *Hammerheads fyr* fick de tillfälle att kortskriva om begreppet vänskap. Kortskrivande eller tankeskrivande har vi tidigare inte haft med i provsituationer, men för många är detta sätt att använda skrivandet en bra väg in i texten och skapar en viktig förförståelse. Drygt hälften av lärarna har bedömt kortskrivandet som *bra* och 42 % som *ganska bra*.

Skrivuppgiften bygger på texthäftets omslagsbild, en svartvit tecknad bild av ett fantasilandskap med många detaljer. ”Bilderna var lite svår att tyda. Många elever håller sig till ämnet i början men svävar därefter vidare och glömmer bilden”, skriver en lärare. ”Många skrev intensivt och länge. Jag hade fri tid och de som satt längst höll på i 1 tim. och 45 minuter”, skriver en annan. ”Den var otydlig, svår att se i svart-vitt. Vi fick diskutera en lång stund kring bilden. Vattenfallet och berget engagerade mest”, framhåller ytterligare någon. Trots en del invändningar av det här slaget har bilden inspirerat eleverna. Två tredjedelar av lärarna svarar att eleverna *engagerades* i uppgiften och kunnat skriva bra berättelser. Det är ett intryck som också bekräftas av de elevarbeten som vi gått igenom.

Kommentarerna aktualiserar frågan om vilken stimulans inför ett lite längre, fritt skrivande som fungerar bra för de flesta. I proven har ju olika modeller prövats, mera för att visa på mångfalden av möjligheter än för att hitta en absolut rätt modell. De grupper som arbetar med konstruktionen av proven är också av den uppfattningen att en längre skrivuppgift alltid bör ingå i provet, något som en och annan lärare ifrågasätter. ”Vi skriver så mycket ändå”, framhåller en lärare i sin kommentar. Det är naturligtvis utmärkt att mycket tid i skolan ägnas åt skrivande i olika sammanhang. Att eleverna redan tidigt blir vana skribenter är en fantastisk tillgång för dem, inte bara för resten av skoltiden utan för resten av livet. Provets längre skrivuppgift stärker signalen att skrivandet är viktigt. På motsvarande sätt har den muntliga förmågan lyfts fram när varje nationellt prov på alla nivåer även innehåller uppgifter som inte löses med hjälp av papper och penna.

Engelska

Ämnesprovet i engelska vårterminen 1999 bestod liksom tidigare år av fem delar som prövade de olika färdigheterna lyssna, tala, läsa och skriva i integrerade former. Den färdighet som fokuserades mest i respektive del är markerad med fetstil nedan.

Del A	<i>A Holiday Interview</i>	Tala/samtala (lyssna)
Del B	<i>Camping Holiday</i>	Lyssna/förstå (läsa, skriva)
Del C	<i>Travel Talk</i>	Läsa/förstå
Del D	<i>A Letter from Marissa</i>	Läsa/förstå (skriva)
Del E	<i>Make New Friends</i>	Skriva (läsa)

Eleverna fick dessutom i delen *How well I can do things in English* göra en självbedömning av sina kunskaper i engelska samt beskriva hur ofta och på vilket sätt de använder engelska på sin fritid. De hade också möjlighet att uttala sig om hur lätt och svårt respektive delprov var i enkäten *What did you think about...?*

Det övergripande temat i 1999 års prov var **Resor och äventyr** och eleverna fick på olika sätt komma i kontakt med detta tema i de olika delproven. I del A skulle de låtsas befinna sig på en campingplats i Skottland och turas om att intervjua varandra, i del B fick de lyssna på vad som hände en brittisk familj på semester i Australien, i del C läste de dialoger som handlade om resande i allmänhet och i del D läste de ett brev från en australiensisk flicka. Den skriftliga uppgiften, del E, innebar att eleverna skulle skriva till antingen pojken eller flickan vars hemsidor var publicerade i det gemensamma texthäftet för svenska, engelska och matematik.

Vad tyckte lärarna?

Ca 2 000 lärarenkäter har skickats in i år vilket är 300 färre än 1998. Inför denna redovisning har var tredje enkät valts ut för analys. Många värdefulla synpunkter har framförts. Alla enskilda uppfattningar i de öppna enkätsvaren kan inte återges här, men de synpunkter som redovisas har framförts av ett större antal lärare; några illustreras med citat. Eftersom det är fjärde året ÄP 5 erbjuds skolorna kan några intressanta jämförelser göras mellan lärarsynpunkter som givits under åren 1996–1999.

Antalet lärare som genomför ämnesprovet för första gången blir självklart mindre och mindre. I år var det endast 43 procent jämfört med 80 procent 1998. De 57 procent som hade genomfört tidigare års prov var genomgående mycket positiva i sina kommentarer till årets prov och de förändringar som gjorts.

”Jag har använt 96 och 97 års prov. Det är bättre och tydligare bedömningsanvisningar nu. Lärarpärmen är inte så rörig. Bra med häftet – mindre att kopiera.”

Stöd vid bedömning

Det primära syftet med ämnesprovet är att hjälpa lärare att bedöma om enskilda elever har nått målen att uppnå i engelska i slutet av det femte skolåret. Liksom

tidigare år menar ungefär 92 procent av lärarna att de haft stort eller visst stöd av ÄP 5 vid bedömningen av elevernas kunskaper i engelska. Resultaten stämmer väl överens med egna bedömningar av enskilda elever menar 62 procent av lärarna och relativt väl menar 37 procent. Många kommentarer handlar om att provet blir en bekräftelse på det läraren redan vet. Detta upplevs som både positivt och negativt.

”Bekräftat min uppfattning helt och hållet. Det känns tryggt att få bekräftelse om elever på detta sätt.”

”Jag tycker det är jobbigt att skriva ned allt som man redan vet. Men det blir ju å andra sidan väldigt åskådligt och ett bra avstamp för framtiden.”

En del resultat har dock förändrat eller nyanserat lärares uppfattningar om enskilda elever.

”Jag har upptäckt brister i avlyssning och läsning hos ett par elever. Några elever har överraskat positivt.”

”Framför allt de tysta eleverna visade att de kunde mer än jag trodde.”

”De allra duktigaste och de allra svagaste är alltid lätta att bedöma. Proven var ett bra stöd för den stora ’mellangruppen’. Dessutom bekräftar de i de flesta fall min egen bedömning.”

Nivå/svårighetsgrad

De allra flesta (mer än 95 procent) tycker att svårighetsgraden i de olika delproven är rimlig i förhållande till målen att uppnå i kursplanen. Några lärare är kritiska mot att australiensisk engelska förekommer i hörförståelsedelen. En lärare tycker att *”det är onödigt försvarande”* och en annan att det är *”märkligt att så mycket australiensisk engelska används.”* När amerikansk engelska användes i 1997 års hörförståelse förekom liknande kritik från lärarna.

Liksom tidigare år går åsikterna isär om huruvida proven är för lätta eller för svåra. Lärare har i sina kommentarer oftast utgått från nivån i den egna klassen. En del menar att kravgränsen är lågt satt, speciellt i del D, och tycker att man ska kräva mer av eleverna.

”Duktiga elever har upplevt vissa delar för lätta. Men provet handlar ju om att inte missa de elever som inte når en rimlig godkändnivå. Nog är det rimligt att klara det som krävs enligt (anvisningarna) kursplanen.”

Ungefär en fjärdedel av lärarna tycker att ämnesprovet fungerat mindre bra för elever i behov av särskilt stöd. Framför allt kommenteras att vissa elever fick svårigheter då de skulle läsa brevtextern i del D. Eleverna hade svårt att behålla koncentrationen och gav ibland upp. Det var dock uppskattat att brevet var uppdelat, vilket hjälpte elever med lässvårigheter att ta sig igenom texten. Flera lärare har givit elever med svårigheter mer tid så att eleverna sluppit känna någon tidspress.

”Visst har provet känts lite svårt för dessa men jag och dessa elever har fått bekräftat att nu måste man arbeta mycket mer – lyssna till band och mer aktivt läsa olika texter med mål att förstå innehållet i stort – och skolan måste ge mer stöd.”

Det bör tilläggas att 20 procent av lärarna inte har genomfört provet med alla sina elever p.g.a. att enstaka elever har egen studiegång, är i behov av särskilt stöd eller enligt läraren är *”mycket svaga”* i engelska. En lärare säger dock:

”Tvekade om eleverna skulle göra provet. Är idag glad att jag lät dem göra det. Lättare för föräldrarna att förstå problemen.”

Vilka delar har använts/ varit till störst nytta?

Tre provdelar, del B–D, har använts av nästan alla lärare (99 procent) och den skriftliga uppgiften, del E, av 95 procent. Jämfört med tidigare år har ingen förändring skett i användandet av dessa delar. Däremot har användningen av den muntliga paruppgiften, del A, ökat från 71 procent (1997) till 88 procent (1999), vilket är glädjande, bl.a. eftersom elever tycker att detta är den roligaste provdelen. Många lärare påpekar dock att den är både tidskrävande och resurskrävande att genomföra. En del menar att de har behövt avstå från del A p.g.a. att de inte har kunnat lösa de praktiska arrangemangen kring genomförandet. På en del skolor har man använt arbetslaget som resurs och läraren har på så sätt fått möjlighet att höra eleverna samtala med varandra. Många kommenterar hur positivt det har varit att göra den muntliga delen, både för läraren själv och eleverna.

”Både eleverna och jag har uppskattat proven. Särskilt bra var det att sitta med två elever i taget på den muntliga övningen. Detta kändes lyxigt, skönt och mycket nyttigt. Proven blev inläringstillfällen.”

Mellan 80 och 85 procent tycker att de muntliga och skriftliga uppgifterna, hörförståelsen och den längre läsförståelsedelen har varit till större nytta än övriga vid bedömningen. Flera lärare påpekar hur viktigt det är att använda alla provdelar för att kunna göra en rimlig bedömning och många uppskattar den stora variationen i provet. 60 procent av lärarna anser dock att elevens självbedömningsdel *How well I can do things in English* har varit till mindre nytta. Här får eleverna möjlighet att, enligt riktlinjerna i Lpo 94, utvärdera sina kunskaper, och denna information kan utgöra ett diskussionsunderlag mellan elev och lärare i planering av den fortsatta inläringen. En del information i denna del kan också överföras till kunskapsprofilen. Lärare som anser att delen är till mindre nytta menar att eleverna har svårt att bedöma sig själva och ofta överskattar sin förmåga. De 40 procent som anser att den varit till större nytta tycker att den tillför värdefull information.

”Det är förbluffande hur duktiga barn är på att bedöma sig själva. Deras självbedömningar stämmer i stort 100%-igt med deras resultat.”

”Den har varit intressant, speciellt ’In my free time’. Det man gör mycket då ger kunskaper. Detta har avspeglats i provet.”

Underlag för bedömning/kunskapsprofilen

På frågan om anvisningarna har givit tillräckligt med underlag för bedömning svarar 91 procent av lärarna ’ja, absolut’ och ’ja, i stort sett’ medan 8,5 procent svarar ’i viss mån’. Flera lärare kommenterar den fortbildande effekten av bedömningsanvisningarna. En del av de lärare som genomfört tidigare års ämnesprov tycker att såväl anvisningar som kunskapsprofil har blivit tydligare.

Användningen av kunskapsprofilen har ökat från 70 procent (1997) till 80 procent (1999). Många tycker att den ger en överskådlig bild av elevernas kunskaper och att den har varit till stor hjälp vid utvecklingssamtalen, men att den är tidskrävande att fylla i. Profilen har också stimulerat lärares reflektioner kring hur den fortsatta undervisningen ska bedrivas. I de fall där eleverna byter lärare i sexan har profilen ofta skickats med till mottagande lärare.

”Den är inte helt lätt att göra. Men tankearbetet som krävs vid ifyllandet känns meningsfullt fast det är tidskrävande.”

Vad tyckte eleverna och hur väl lyckades de?

Lärarna beskriver elevernas reaktioner på ämnesproven som övervägande positiva. Eleverna var lite spända och nervösa i början, men spänningen släppte när de kände att de klarade av uppgifterna. De flesta upplevde proven som lätta och roliga. I denna resultatredovisning har 300 elevers arbeten analyserats och bedömts, vilket innebär vartannat elevarbete som skickats in. Vid granskning av elevenkäten *What did you think about...?* visar det sig att lärarnas iakttagelser stämmer väl överens med elevernas svar på frågan hur svåra respektive lätta de olika delproven var. De fyra skalstegen har i analysen slagits ihop till två: *easy – difficult*. Även på frågan hur roliga respektive tråkiga delarna var har skalstegen reducerats till två: *fun – boring*.

Elevenkät ÄP 5 engelska vt 1999

	<i>easy</i>	<i>difficult</i>	<i>fun</i>	<i>boring</i>
Del A: <i>A Holiday Interview</i>	75%	25%	85%	15%
Del B: <i>Camping Holiday</i>	74%	26%	65%	35%
Del C: <i>Travel Talk</i>	78%	22%	73%	27%
Del D: <i>A Letter from Marissa</i>	68%	32%	65%	35%
Del E: <i>Make New Friends</i>	80%	20%	83%	17%

Eleverna tyckte att den skriftliga uppgiften (del E) var lättast av de fem delproven och att den längre lästexten i brevform (del D) var svårast. Det är dock viktigt att notera att två tredjedelar av eleverna upplevde brevtextern som lätt och rolig. Allra roligast tyckte de att den muntliga delen (del A) var, tätt följd av den skriftliga uppgiften. En tredjedel ansåg att hörförståelsen (del B) och brevtextern var tråkigast. Jämfört med tidigare år är detta ingen överraskning. I samtliga fyra ämnesprov, 1996–1999, har eleverna tyckt att den längre lästexten varit svårast och tråkigast jämfört med de andra delarna. Den muntliga delen har ansetts vara det roligaste delprovet i tre av de fyra ämnesproven. Eleverna har aldrig tyckt att det varit den lättaste uppgiften, men för de allra flesta (mellan 80 och 85 procent) har det varit roligt och spännande att få samtala på engelska. Som tidigare nämnts är det många lärare som trots arbetsbördan tycker att denna del varit en positiv upplevelse – kanske mycket beroende på elevernas reaktioner.

I självbedömningsdelen, *How well I can do things in English*, visar eleverna ett stort självförtroende när de bedömer sina språkfärdigheter i engelska. De fyra skalstegen har förts samman till två: *well – not so well*. Ungefär 90 procent av eleverna tycker att de är bra på att lyssna/förstå och tala engelska. Färdigheterna läsa och skriva tycker ca 80 procent att de klarar bra. Om man enbart tar hänsyn till det yttersta skalsteget (*very well*) anser flest elever att de är bäst på att skriva en kort text på engelska, vilket kan tyckas vara något förvånande med tanke på att färdigheterna lyssna och tala ägnas stort utrymme i nybörjarundervisningen. De vanligaste aktiviteterna på fritiden är att lyssna på engelska sånger och titta på engelskspråkiga filmer (ca 90 procent), därefter att arbeta med engelska på datorer (51 procent), att tala engelska (43 procent), att skriva (37 procent) och minst vanligt är att läsa engelska tidningar, böcker, etc. (16 procent). Denna bild av

elevernas fritidse Engelska har inte ändrats nämnvärt under de fyra år som ämnesproven har givits.

Delprov B. Eleverna är bra på att lyssna och förstå talad engelska. Över hälften lyckades lösa 18 av de 23 uppgifterna i *Camping Holiday*. 88 procent av eleverna klarade den i anvisningarna rekommenderade kravgränsen på nio godtagbara lösningar. Svårast har uppgifterna 2, 6 och 9 varit. Både i uppgift 2 och 6 talas brittisk engelska. Det verkar som om den australiensiska engelskan möjligen har stört fler lärare än elever. De flesta elever har nämligen lyckats lösa de uppgifter där den förekommer på bandet utom uppgift 9 där en tredjedel skriver 40 (*forty*) i stället för 14 (*fourteen*). Liknande uppgifter har förekommit i tidigare ämnesprov och eleverna verkar ha svårt att höra skillnaden mellan räkneorden. Många elever lyssnar selektivt, d.v.s. de lyssnar inte på helheten utan fäster sig för mycket vid enstaka ord som nämns i dialogen (uppg. 6).

Delprov C. Ungefär 90 procent klarade den rekommenderade kravgränsen på fyra rätta lösningar i *Travel Talk* och över hälften lyckades lösa tio eller alla elva uppgifter. Det är en provdel som i och för sig var lättträttad p.g.a. sitt svarsformat (flerval), men det är viktigt att analysera felsvar. Många elever blandar ihop eller förväxlar frågeorden *who*, *when* och *where* eller fastnar för ett ord som förekommer i de första replikerna. Om samma ord återfinns i svarsalternativen väljer de ofta det. Det gäller att vara uppmärksam på vilka strategier eleverna har när de läser och uppmuntra dem till att försöka förstå helheten.

Delprov D. Trots att eleverna ansåg att den längre lästexten, *A Letter from Marissa*, var den svåraste delen lyckades de bäst på denna. Endast 3 procent nådde inte den rekommenderade kravgränsen på fem riktiga lösningar. Detta innebär att det inte alltid är den längsta lästexten som är svårast. Ungefär hälften hade 17 eller fler riktiga svar. Svårast var uppgifterna 6, 7 och 9 där eleverna hade haft svårt att förstå frågeorden. De hämtade information ur texten, men den stämde inte med frågeställningarna. Visserligen krävdes inte fullständiga svar (hela meningar) i den här delen, men många elever producerade längre svar. Det bör ha givit lärare värdefull information om hur långt eleverna kommit i sin språkutveckling samt vilka strategier de använder för att förmedla ett textinnehåll.

Delprov E kommer att analyseras senare. Endast ett fåtal bandinspelningar av delprov A har skickats in, vilket innebär att ingen analys kommer att göras av denna del.

De flesta elever och lärare verkar vara mycket nöjda med utformningen och uppläggningsen av ämnesprovet i engelska, vilket är glädjande. Ungefär tre fjärdedelar av eleverna tycker att proven är roliga och lätta. En lärare skriver att

”de såg det ej som prov utan som ett roligt undervisningsinnehåll.”

Matematik

Ämnesprovet i matematik för 1999 består av följande delar:

- A Du och matematiken
- B Räkna med tal
- C Uppskatta och mäta
- D I Australien
- E Frågor om matematik

Till del C hör en paruppgift, Klätterväggen, och en gruppuppgift, Tältutflykt. Till del D hör en gruppuppgift, En utflykt.

I år fick drygt hälften av lärarna tillgång till materialet under februari eller tidigare. Detta är en förbättring jämfört med 1998.

Många lärare har tidigare år ansett att proven varit för omfattande. Materialets omfång har därför reducerats i årets prov, framför allt genom att antalet provdelar har minskats med en. Provdelarna B, C och D prövar vardera ett område inom matematiken och dessa områden finns med som delar i kunskapsprofilen. Denna förändring sker efter önskemål från lärare om bättre överensstämmelse mellan kunskapsprofil och delprov. Det finns kunskapsområden som inte alls prövas i årets prov. De områden som prövas är däremot väl representerade med uppgifter som kräver olika slags kunskaper. För att bedöma områden som inte är representerade i detta prov kan uppgifter från tidigare nationella prov användas. Av en översikt i lärarinformationen framgår var i proven uppgifter för de olika områdena finns.

Vad tyckte lärarna?

Mer än hälften av lärarna (65 %) tyckte att omfattningen av provet var lagom. 19 % av lärarna ansåg att provet var för omfattande medan 11 % tyckte att provet borde vara mer omfattande. Lärarna fick också svara på vad de ansåg om att provet endast prövar vissa mål. Drygt hälften (59 %) angav att detta var bra eller acceptabelt medan 30 % av lärarna tyckte att det var mindre bra eller dåligt. De sistnämnda motiverade oftast med att det vore bättre om alla mål prövas i samma prov. En del framhöll att det var arbetsamt att själv komplettera med uppgifter från gamla prov.

Bland lärarnas synpunkter på hela materialet var de flesta av positivt slag. Den vanligaste kommentaren var att provdelarna var bra och flera kommenterade positivt de förändringar som gjorts när det gäller överensstämmelsen mellan provdelar och kunskapsprofil. De negativa synpunkterna handlade ofta om att bedömningen tog lång tid och att gruppuppgifterna var svåra att genomföra. Följande citat visar hur några olika kommentarer kunde se ut:

"Bra att kunskapsprofilen förändrats. Den är nu klarare i sin uppläggning och lättare att använda."

"Det är mycket jobb, men de är bra."

"Provet visar mycket bra det matematiska tänkandet."

"Fundera över textomfånget med tanke på lässvaga elever."

"För- och efterarbete tar enorm tid."

För många lärare (59 %) har bedömningen av några elevers prestationer förändrats i och med ämnesprovet. Det är en mindre andel lärare som anser detta i år än 1998 då andelen var 83 %. Det var 17 % som ansåg att ämnesprovet bekräftade deras uppfattning om vad de redan visste om alla sina elever. Endast 12 % av lärarna angav att de inte har haft särskilt stort stöd av ämnesprovet vid bedömningen av elevernas kunskaper i matematik. 1998 var det 15 % som ansåg detta. Här följer några kommentarer till frågan om vilket stöd läraren har haft av ämnesprovet vid bedömningen:

"Har upptäckt vissa svagheter hos de (jag trodde) duktiga eleverna och tvärtom."

"Jag visste innan provet vad eleverna behärskade eller inte. Provet är för mig en bekräftelse av vad jag vet om varje elev."

"Jag anser att man vet var eleverna ligger redan tidigare."

De flesta lärarna ansåg att bedömningsanvisningarna gav tillräckligt underlag för bedömning av elevernas arbeten. Endast 1 % tyckte att de absolut inte gett ett tillräckligt underlag. Förra året var det 7 % som angav detta. Lärarna ansåg också att rekommendationerna till kravgränser var rimliga med tanke på målen att uppnå i kursplanen. 1998 var det 6 % som absolut inte tyckte detta och i år har denna andel sjunkit till 0,4 %.

I provmaterialet finns en paruppgift och två gruppuppgifter. Paruppgiften, Klättrväggen, använde 76 % av lärarna. De båda gruppuppgifterna, En utflykt och Tältutflykt, användes var och en av ca 60 % av lärarna. Till sin hjälp hade de ett bedömningsunderlag och en iakttagelseöversikt. Drygt hälften av lärarna använde bedömningsunderlaget och nästan hälften använde iakttagelseöversikten. Lärarna ansåg att grupp- och paruppgifterna var bra men svåra att bedöma. Här följer några lärarkommentarer:

"Jag tyckte att man behövde använda alla provdelarna för att få en hel bild av elevernas kunskaper."

"Svårt att hinna med att lyssna på grupp/paruppgifter. Svårt att bedöma dem."

"Grupp- och paruppgift svårt att genomföra så att det ger mig något inom denna tid. Sparar till andra tillfällen."

Både lärare som genomförde gruppuppgifter och lärare som avstod kommenterade att tidsåtgången för gruppuppgifter är stor. Trots detta ansåg de som genomförde dessa uppgifter i något högre grad än de som inte gjorde det att omfattningen på hela provet var lagom.

Vad tyckte eleverna?

Så gott som alla lärare har tagit upp elevernas såväl positiva som negativa reaktioner. Eleverna tyckte att det var roliga uppgifter. De flesta ansträngde sig och gjorde sitt bästa. De tyckte det var spännande och de var intresserade. De negativa reaktionerna var inte alls lika många och de handlade om att eleverna tyckte det var svårt och att de var nervösa.

Ett slumpmässigt urval av 500 elevers arbeten har analyserats och bedömts. En av delarna bestod, liksom föregående år, av 16 olika situationer som eleverna kan ställas inför. De skulle för varje situation ange hur pass säkra de kände sig. Svarsalternativen var säker, ganska säker, osäker och mycket osäker. Merparten av situationerna förekom också i de tidigare ämnesproven. Här visas först de situationer där störst andel elever angav alternativet "säker". Resultaten jämförs med 1996, 1997 och 1998.

"känner sig säkra"	1996	1997	1998	1999
Du ska räkna ut något med miniräknaren.	76 %	75 %	75 %	89%
Du ska räkna ut $8 - _ = 3$	88 %	86 %	88 %	81 %
Du ska skriva tjugotusentre med siffror			82 %	80 %
Du ska arbeta för dig själv.	66 %	67 %	72 %	72 %
Du ska arbeta tillsammans med någon.	68 %	69 %	71 %	70 %

Att räkna ut något med miniräknaren var den situation, som en större andel elever kände sig säkra i, jämfört med tidigare år. Följande situationer är nya i årets prov: Du ska mäta med din linjal. Du ska titta i tidningen och ta reda på hur länge ett TV-program håller på. 75 % av eleverna kände sig säkra i dessa situationer. Nedan anges de situationer där störst andel elever angav alternativen "osäker" eller "mycket osäker".

"känner sig osäkra/mycket osäkra"	1996	1997	1998	1999
Du ska uppskatta hur mycket din skolväska väger.		31 %		30 %
Du ska arbeta med uppgifter som ser annorlunda ut än vad du är van vid.	27 %	29 %	18 %	24 %
Du ska räkna ut $96/3$ utan miniräknare.	22 %	21 %	18 %	23 %

I del E, Frågor om matematik, finns en fråga som inte funnits i tidigare ämnesprov. Den lyder: Ge exempel på en eller flera uppgifter i provet som du tycker varit bra. Berätta varför. Knappt 200 slumpmässigt utvalda elevsvar har bearbetats. Den uppgift som nästan 40 % av eleverna har nämnt är "Undulaten" i del D. Eleverna får där med hjälp av en prislista föreslå vad de kan handla för 1 400 kr. De ansåg att uppgiften var bra framför allt för att den var rolig, de fick tänka, den var verklig och de fick välja själva. En del nämnde att de hade nytta av miniräknaren. Svaren tydde på att många tyckte att uppgiften var på rätt nivå vad gäller svårighetsgrad. Här följer några elevsvar:

"Jag tycker undulaten var bra. Man fick ju bestämma själv."

"Det var roligt att köpa två underlater det kändes som om man var i affären o kollade på en bur o underlat o mat å allt sånt där."

"Jag tycker fågeluppgiften var bra. Då kan man ju göra likadant på riktigt."

Den del som uppskattades mest var del C. 48 % av eleverna nämnde hela del C eller olika uppgifter i den. Dessutom tar en hel del elever upp gruppuppgifter, framför allt för att de fick idéer av varandra, lärde sig lyssna och fick bestämma en del själva.

Hur väl lyckades eleverna?

För del B och del D har 200 slumpvis utvalda elevarbeten analyserats. I del B, som behandlar taluppfattning, huvudräkning och skriftliga räknemetoder, klarade 84 % av eleverna att nå den föreslagna kravgränsen. 72 % av eleverna bedöms ha klarat kravgränsen för del D, vilken prövar förståelsen av de fyra räknesätten samt miniräknarens användning.

För del C har 500 slumpvis utvalda elevarbeten analyserats. Del C prövar framför allt följande mål:

Eleven skall

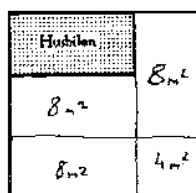
- kunna jämföra, uppskatta och mäta längder, areor, volymer, vinklar och massor.

Både de uppgifter som löses individuellt, paruppgiften Klätterväggen och gruppuppgiften Tältutflykt kan hänvisas till detta mål. Vid bedömningen av hela delen ska eleverna ha visat kunskaper inom i stort sett alla områden som nämns, för att målet ska vara uppnått. Vid bedömningen av svaren på de individuella uppgifterna klarade 68 % av eleverna minst 8 deluppgifter av 12 möjliga, vilket var den föreslagna kravgränsen.

Inom varje område, t ex längd, finns det både "smala" och "breda", mer komplexa uppgifter. En av de "smala" uppgifterna, "Linjalen", syftar till förståelse av begreppet mätning av längd. På en avbruten linjal ska eleverna läsa av en sträcka. 79 % av eleverna klarade denna uppgift. 75 % angav i självbedömningen att de känner sig säkra när de ska mäta med sin linjal. Det absolut vanligaste felsvaret är 7 cm (rätt svar är 6 cm). Eleverna har räknat antalet mätetal på linjalen för sträckan. 1996 var det 87 % som klarade samma uppgift. I en annan uppgift ska eleverna ta ställning till om en fot kan vara 19 dm lång och om en nagel kan vara tunnare än 1 mm. 74 % av eleverna kunde bedöma fotens längd och 85 % svarade rätt på nagelns tjocklek. I en problemuppgift med text, "Kängurun", ska eleverna jämföra längden av en vuxen känguru och en unge. 74 % klarade att jämföra längd uttryckt i meter med längd uttryckt i centimeter. Det är ingen större skillnad mellan uppgiftstyperna ("smala" och "breda") vad gäller lösningsfrekvensen. En jämförelse på individnivå har skett mellan den "breda" uppgiften, "Kängurun", och den "smala" uppgiften, "Linjalen". Det är något vanligare att elever som bara klarade den ena av uppgifterna hade rätt på "Linjalen".

I en annan "smal" uppgift ska eleverna ta ställning till om klassrumsdörrens area är cirka 2 dm^2 . 37 % av eleverna svarade rätt genom att ändra enheten till kvadratmeter, men 14 % skrev meter. 55 % av eleverna klarade den bredare uppgiften "Husbilen", som också handlar om area. Av de elever som bara klarade en av uppgifterna svarade cirka dubbelt så många rätt på uppgiften om husbilen.

Eleverna visade många olika lösningar i uppgiften "Husbilen". Här ska de ta reda på arean av en parkeringsplats, då de vet hur stort område en bil täcker. Det vanligaste var att eleverna beräknade arean genom att multiplicera längd och bredd. Det näst vanligaste sättet var att rita in områden för fyra och en halv bilar och antingen beräkna arean genom att skriva $4 \cdot 8 + 4 = 36$ eller addera $8 + 8 + 8 + 8 + 4 = 36$. Några elever visade förståelse för areabegreppet, men gjorde smärre räknefel. En del elever ritade endast in bilarna och skrev direkt i dem. De elever som inte klarade uppgiften svarade oftast med 24 m^2 , 24 m , 24 cm^2 eller enbart 24. De förväxlade area och omkrets. Här följer två elevlösningar. I den första visar eleven att areabegreppet är helt klart genom att förklara både med bild och med matematiskt språk. I den andra elevlösningen ges förklaringen även med ord.

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 1 & 1 & 1 & 1 \\ \hline 1 & 1 & 1 & 1 \\ \hline \end{array} \cdot 4 = 32 \text{ m}^2$$

$$32 \text{ m}^2 + 4 \text{ m}^2 = 36 \text{ m}^2$$

Svar: Hela plats är 36 m^2 stor

Först räknade jag hur många husbilar det fick plats på parkeringen och det var $4\frac{1}{2}$. Alltså $8 + 8 + 8 + 8 + 4 = 36$. Alltså var arean 36 m^2 .

$$\frac{8 \text{ m}^2}{2} = 4 \quad 4 \cdot 8 + 4 = 36$$

"Husbilen", men också "Flaskorna" och paruppgiften Klätterväggen från del C uppskattades av eleverna. I "Flaskorna" ska de föreslå antal flaskor och volym som personerna i en familj ska bära på en utflykt och i Klätterväggen ska de bl.a. bedöma en säkerhetslinas längd. Eleverna uppskattade "Husbilen" och Klätterväggen framför allt för att de tyckte att de lärde sig något nytt genom dessa uppgifter.